

ПРИБУТОК ЯК ОСНОВНЕ ВНУТРІШНЄ ДЖЕРЕЛО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ

INCOME AS THE BASIC INTERNAL SOURCE OF BANK EQUITY MANAGEMENT

Онищенко Ю.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет

Гребенцікова Т.С.

студентка кредитно-економічного факультету,
Одеський національний економічний університет

У статті визначено два методи управління власним капіталом банку, що залежать від джерел поповнення капіталу. Проведено дослідження внутрішнього джерела управління власним капіталом банку. Проаналізовано структуру та динаміку фінансових результатів банків України. Виявлено, що основною причиною отримання банками збитків є постійне збільшення відрахувань до резервів під активні операції банків. Визначено залежність між показниками прибутку банку та резервів під активні операції банку. Виокремлено дві групи чинників (зовнішні та внутрішні), що впливають на прибуток банку. З урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку банківської системи України проведено кореляційно-регресійний аналіз впливу зовнішніх факторів на прибуток банків України.

Ключові слова: банк, власний капітал, управління, внутрішні джерела, зовнішні джерела, нерозподілений прибуток, резерви під активні операції.

В статье определены два метода управления собственным капиталом банка, которые зависят от источников пополнения капитала. Проведено исследование внутреннего источника управления собственным капиталом банка. Проанализировано структуру и динамику финансовых результатов банков Украины. Выведено, что основной причиной получения банками убытков является постоянное увеличение отчислений в резервы под активные операции банков. Определена зависимость между показателями прибыли банка и резервов под активные операции банка. Выделены две группы факторов (внешние и внутренние), которые влияют на прибыль банка. С учетом особенностей современного этапа развития банковской системы Украины проведен корреляционно-регрессионный анализ влияния внешних факторов на прибыль банков Украины.

Ключевые слова: банк, собственный капитал, управление, внутренние источники, нераспределенная прибыль, резервы под активные операции.

In the article two methods of bank equity management depending on source of capital replenishment are defined. The internal source of the bank equity management has been investigated. The structure and dynamics of financial results of Ukrainian banks are analyzed. It is revealed that the main reason for the losses incurred by banks is a constant increase in deductions to reserves under active banking operations. Dependence between bank profit indicators and reserves under active operations of the bank is proved. There are two groups of factors (external and internal) that affect the bank income. Taking into account the features of the current stage of Ukrainian banking system development, correlation and regression analysis of external factors influence on the income of Ukrainian banks has been conducted.

Keywords: bank, bank equity capital, management, domestic sources, external sources, unappropriated balance, reserves for active operations.

Постановка проблеми. В умовах нестабільного розвитку економіки та складної політичної ситуації в країні головною проблемою вітчизняної банківської системи є підтримка її стабільності та надійності, адже саме стан банківської системи країни є основним показником фінансової стійкості держави. Надійні та стабільні банки

зможуть повноцінно виконувати свої функції та забезпечувати економіку достатньою кількістю фінансових ресурсів.

Одним із важливих чинників, котрі забезпечують можливість банківської системи здійснювати значний позитивний вплив на економіку, розширювати банківські послуги, не допускаючи

при цьому значних ризиків і відповідно зберігаючи надійність системи, є власний капітал банку. Саме недостатньо високий рівень капіталу банків гальмує динамічний розвиток вітчизняної економіки. Тому забезпечення ефективного управління власним капіталом банку відповідно до потреб економіки – головне завдання для будь-якої банківської системи. Отже, дослідження методів управління власним капіталом банку та визначення найбільш прийнятних шляхів вирішення цього питання є в сучасних умовах функціонування вітчизняної банківської системи найбільш актуальним для нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти використання методів управління власним капіталом банку досліджували вітчизняні вчені О. Антонюк [2], А. Герасимович [5], Герасименко В. [1], К. Ларіонова [7], С. Савлук [3].

У вітчизняній практиці виокремлюють два методи управління власним капіталом банку, що залежать від джерел поповнення капіталу. Так, метод зовнішніх джерел поповнення капіталу передбачає поповнення власного капіталу за рахунок емісії цінних паперів: акцій чи облігацій. Плануючи емісію акцій, менеджер банку має зважити свої можливості й оцінити, чи буде забезпечено достатній рівень прибутковості для підтримки стабільного рівня дивідендів. Якщо цього досягти не вдається, то акції банку знецінюватимуться. [1, с. 68] За методом внутрішніх джерел поповнення капіталу головним джерелом зростання капіталу є нерозподілений прибуток банку, при цьому банки мають дотримуватися таких двох основних вимог, як, по-перше, збільшення прибутковості активних операцій, по-друге, оптимальна дивідендна політика [2, с. 162].

Однак, незважаючи на значні результати наукових досліджень щодо методів управління власним капіталом банку, невирішеними залишаються питання щодо вибору та доступності джерел управління власним капіталом банків України. Зазначимо, що недостатньо дослідженим залишається питання використання прибутку банку як основного внутрішнього джерела управління власним капіталом банку.

Постановка завдання). Метою статті є оцінка прибутку банку як основного внутрішнього джерела управління власним капіталом банку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Головна мета процесу управління банківським капіталом полягає в залученні та підтримці достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності та створення захисту від ризиків. Величина капіталу визначає обсяги активних операцій банку, розмір депозитної бази, можливості запозичення коштів на фінансових ринках, максимальні розміри кредитів, величину відкритої валютної позиції та низку інших важливих показників, які істотно впливають на діяльність банку [3, с. 113].

Як уже зазначалося, у банківській практиці використовуються два методи управління капіталом: метод внутрішніх джерел поповнення капіталу та метод зовнішніх джерел поповнення капіталу. У сучасних умовах використання методу зовнішніх джерел поповнення власного капіталу банку є недоступним через нерозвинений ринок цінних паперів. [4, с. 104].

Але ще залишаються внутрішні джерела управління капіталом, головним з яких є нерозподілений прибуток банку. На нашу думку, важливо проаналізувати доступність цього джерела для банків України (табл. 1).

Так, як видно з таблиці, прибуток як джерело управління власним капіталом банку є недоступним, оскільки починаючи з 2015 року діяльність вітчизняних банків є збитковою.

Однак якщо проаналізувати структуру прибутку, то можна побачити, що станом на 1 січня 2017 р. доходи банків України порівняно з аналогічним періодом минулого року знизилися всього на 4,3% і становили 190,69 млрд. грн., тоді як витрати зросли на 31,7% – до 350,08 млрд. грн. Проаналізувавши структуру витрат, можна побачити, що за підсумком 2016 р. значно збільшились обсяги відрахувань у резерви, сума яких станом на 1 січня 2017 р. становила 198,31 млрд. грн. (за підсумком 2015 р. – 114,54 млрд. грн.).

Зазначимо, що обсяг збитків банківської системи України за 2016 р. значно перевищив аналогічний показник 2015 р., переважно внаслідок вагомого зростання сум відрахування в резерви протягом IV кв. 2016 року (до 198,31 млрд. грн. станом на 1 січня 2017 р.), зумовленого виконанням плану врегулювання діяльності ПАТ КБ «Приватбанк» в межах процесу націоналізації установи.

Отже, основною причиною отримання банками величезних збитків є постійне збільшення відрахувань до резервів під активні операції банків, що пов'язано зі зростанням безнадійних кредитів та простроченої заборгованості внаслідок масового неповернення кредитів як суб'єктами господарювання, так і фізичними особами. Оскільки кредитні операції становлять основну частину активів банківської системи, то існує можливість виникнення кредитного ризику, який суттєво може вплинути на подальшу діяльність банків. Необхідно також відзначити той факт, що стрімке збільшення частки проблемної заборгованості в кредитному портфелі банку, відповідно до банківського законодавства України, спричиняє збільшення відрахувань у резерви на покриття втрат за кредитними операціями.

Високі показники резервів під активні операції свідчать про низьку якість активів банку та зменшують розмір потенційного прибутку [6]. Така ситуація чинить значний дестабілізуючий вплив на функціонування банківської системи зокрема та економіки України загалом та є причиною зниження результатів фінансової діяль-

Таблиця 1

Динаміка та структура прибутку за банками України у 2014–2017 рр., млн. грн. [5]

Показник	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.04.2016	01.07.2016	01.10.2016	01.01.2017
Чистий процентний дохід	49 051	54 086	39 066	10 217	21 490	32 678	44 169
Чистий комісійний дохід	20 999	23 387	22 568	5 668	11 348	18 181	24 180
Результат від торговельних операцій	3304	15 511	21 490	-3769	-1837	4749	8243
Чистий операційний дохід від основної діяльності	73 354	92 984	83 124	12 116	31 001	55 608	76 592
Чистий інший операційний дохід	-7207	-5486	-3424	266	-1799	-3091	-1315
Чистий операційний дохід	66 147	87 498	79 700	12 382	29 202	52 517	75 277
Інший дохід	5566	5064	4 577	880	2129	4202	5674
Загальні адміністративні витрати	40 672	44 614	36 742	9 170	18 453	28 301	39 356
Відрахування в резерви	27 975	103 297	114 541	11 335	21 969	37 512	198 310
Податок на прибуток	1630	-2383	-406	-309	-1 176	-1180	-418
Фінансовий результат поточного року	1436	-52 966	-66 600	-8 011	-9 183	-11 627	-159 387
Коефіцієнт ефективності діяльності	138,43%	154,48%	167,14%	102,18%	129,95%	150,95%	152,34%
Загальні адмін. витрати / валовий дохід	24,08%	21,22%	18,45%	21,43%	20,97%	20,20%	20,64%
ROA	0,12%	-4,07%	-5,46%	-2,48%	-2,48%	-2,48%	-2,48%
ROE	0,81%	-30,46%	-51,91%	-26,56%	-26,56%	-26,56%	-26,56%

ності банків, ускладнює діяльність з управління банком, провокує недовіру з боку населення до банківської системи та стримує відновлення кредитування реального сектору економіки України.

Так, якщо проаналізувати динаміку результатів діяльності банків України та резервів під активні операції у 2007–2017 рр., що представлено на рис. 1, то можна побачити практично дзеркальну динаміку, яка чітко виражена з 2014 р.

Отже, можна висунути гіпотезу, що залежність між показниками «прибуток банку» та «резерви під активні операції банку» є обернено пропорційна. А отже, збільшення резервів під активні операції банку буде викликати зниження прибутку банку. Протестуємо це за показниками банків України станом на 1 січня 2017 р., що представлено на рис. 2.

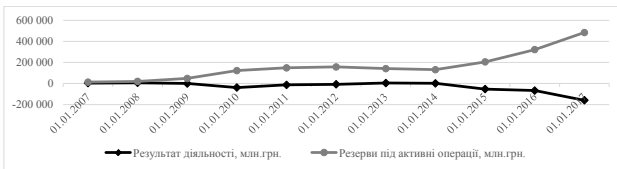

Рис. 1. Динаміка результатів діяльності банків України та резервів під активні операції у 2007–2017 рр.

Джерело: складено за матеріалами [7]

Зазначимо, що автором було прораховано 2 варіанти:

1) за всіма банками, що функціонують на вітчизняному банківському ринку;

2) без урахування показників за ПАТ КБ «Приватбанк», оскільки внаслідок його націоналізації наприкінці 2016 р. лівова частка збитків банківської системи України загалом за минулий рік (159,00 млрд. грн.) була сформована за рахунок

витрат ПАТ «Приватбанк» на доформування страхових резервів під свої проблемні кредити у грудні 2016 р., що зумовило річний збиток лише цього банку в сумі 135,00 млрд. грн.

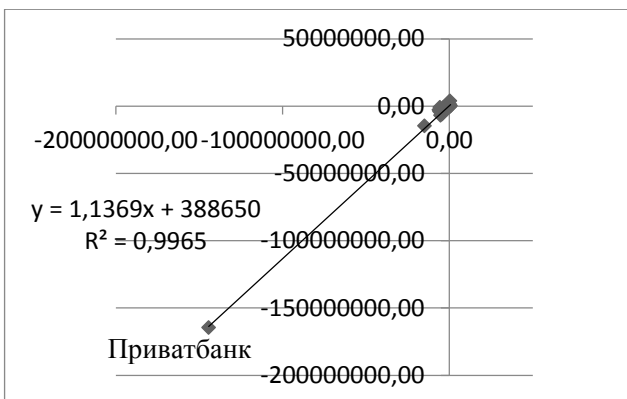
З рисунку видно, що тестування в обох прикладах показало наявність оберненої лінійної залежності прибутку банків України від розміру резервів, тобто збільшення резервів банку під активні операції викликає зменшення прибутку банків, а саме збільшення збитків банків. Відзначимо, що в обох прикладах отримані моделі за всіма критеріями виявилися надійними, точними, адекватними, з досить тісним взаємозв'язком між показниками.

Отже, нами було доведено, що головною причиною збитковості банківської діяльності і, як результат, недоотримання банками прибутку стали величезні розміри резервів, що формуються на покриття можливих втрат за активними операціями банків. І, як наслідок, банки не мають і внутрішніх джерел управління власним капіталом банку.

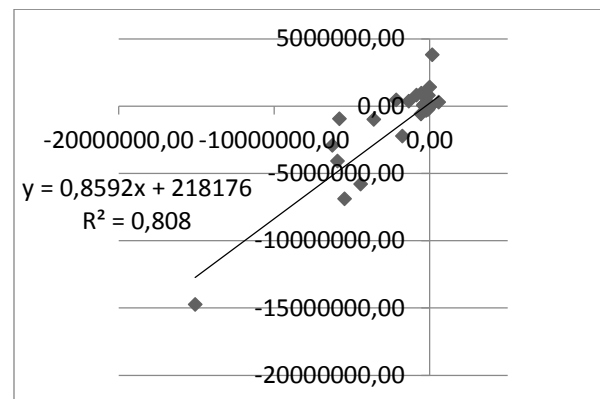
На нашу думку, важливим є визначення чинників, що спричинили таку ситуацію у вітчизняній банківській системі, які можна розділити на дві групи факторів: зовнішні та внутрішні. Однак, на нашу думку, внутрішні фактори неможливо проаналізувати за всією банківською системою, оскільки вони залежать від особливостей діяльності кожного окремого банку, а саме від напрямку діяльності, мети кредитної та депозитної політики банку, якості фінансового та організаційного менеджменту, маркетингу банку.

До зовнішніх чинників, що є причиною недоотримання вітчизняними банками прибутку, на нашу думку, можна віднести [8]:

– рівень інфляції, який показує, як змінилися ціни в економіці, і вимірюється за допомогою індексів цін (індексу споживчих цін, дефлятора ВВП тощо) як різниця між значенням цього

1) Залежність прибутку банків України від розміру резервів, тис. грн. (з урахуванням ПАТ КБ «Приватбанк»)

2) Залежність прибутку банків України від розміру резервів, тис. грн. (без урахування ПАТ КБ «Приватбанк»)

Рис. 2. Залежність прибутку банків України від розміру резервів станом на 1 січня 2017 р., тис. грн.

Джерело: складено за матеріалами [7]

Таблиця 2

Оцінка впливу зовнішніх чинників на прибуток/збиток банків України

Чинник	Вплив (+/-)	Графічне зображення	Характеристика
Рівень інфляції	+		за підвищення рівня інфляції можна побачити і збільшення збитку банків, тобто рівень інфляції здійснює прямий вплив на збиток банків України
Валовий внутрішній продукт	+		за росту ВВП спостерігаємо ріст збитку, хоча якщо банківська система приймає участь у відновленні економіки країни, то маємо спостерігати ріст прибутку, тому можна сказати, що банки не приймають участі в цьому процесі
Валовий зовнішній борг	-		валовий зовнішній борг знаходиться у зворотній залежності із прибутком банків України, тобто за збільшення цього фактору прибуток зменшується, що ми й спостерігаємо
Відношення активів банківської системи до ВВП	-		рівень розвитку банківської системи знаходиться у зворотній залежності із прибутком банків України, тобто за збільшення даного фактору прибуток зменшується і навпаки. На нашу думку, це пов'язано зі знеціненням національної валюти протягом періоду, на який авторами була складена статистична вибірка
Відношення ринкової капіталізації до ВВП	+		за підвищення рівня розвитку ринку цінних паперів підвищується збиток банків, однак розвиток ринку цінних паперів, навпаки, дає можливість банкам диверсифікувати свою діяльність, що потребує додаткового аналізу
облікова ставка НБУ	+		також можна спостерігати прямий зв'язок між рівнем облікової ставки та прибутком банків України: за зниження облікової ставки можна побачити і зниження збитку банків, тобто здійснюється прямий вплив на збиток банків України

індексу за певний період (у відсотках) та 100%. Однак через велику інфляцію у 2014–2016 рр. візьмемо за основу темп росту інфляції в країні;

– рівень ВВП, що показує рівень розвитку вітчизняної економічної системи. Так, загальне падіння обсягів ВВП пов'язане з ростом несприятливості кон'юнктури світового ринку, що спричинило падіння експорту, та загостренням конфлікту на сході країни, що призупинило більшість виробництва на цій території;

– зовнішній борг, що характеризує боргові зобов'язання держави перед нерезидентами щодо повернення позичених коштів (основна сума боргу) та відсотків за ними;

– показник фінансової глибини, який вимірюється як відношення загальних активів банків до ВВП та фактично характеризує загальний розмір банківської системи країни;

– рівень розвитку ринку цінних паперів в Україні, що розраховується як відношення ринкової капіталізації до ВВП;

– облікова ставка, що показує напрям грошово-кредитної політики Національного банку України.

Отже, на нашу думку, доцільно провести оцінку впливу визначених автором факторів на прибуток банків України. Проведемо кореляційно-регресійний аналіз за допомогою пакету редактора MS Excel.

У результаті проведених розрахунків отримали таку кореляційно-регресійну модель, яка є статистично значущою та адекватною:

$$y_1 = -46,864 + 0,379x_1 + 0,066x_2 - 0,288x_3 - 0,511x_4 + 0,201x_5 + 5,592x_6 \quad (3)$$

де: y_1 – прибуток/збиток банків; x_1 – рівень інфляції; x_2 – валовий внутрішній продукт; x_3 – валовий зовнішній борг; x_4 – відношення активів до валового внутрішнього продукту; x_5 – відношення ринкової капіталізації до валового внутрішнього продукту; x_6 – облікова ставка Національного банку України.

Із побудованого рівняння регресії ми бачимо, що такі зовнішні фактори, як валовий зовнішній борг та рівень розвитку банківської системи знаходяться у зворотній залежності із прибутком банків України, тобто за зменшення цих факторів прибуток збільшується, а такі фактори, як рівень інфляції, валовий внутрішній продукт, відношення ринкової капіталізації до валового внутрішнього продукту, облікова ставка Наці-

онального банку України знаходяться у прямій залежності із прибутком банків України, тобто за зменшення цих факторів прибуток зменшується. Підкреслимо, що сьогодні банківська система України є збитковою, тобто вплив визначених факторів відображає пряму чи зворотну залежність не на прибуток банку, а саме на збиток, що потребує більш детального уточнення. Аналіз впливу визначених авторами факторів на прибуток банків представлений в таблиці 2.

Аналіз впливу зовнішніх факторів на прибуток банку показав, що зовнішні чинники негативним чином позначилися на діяльності банків, що виражається в недоотриманні ними прибутку.

Висновки. Авторами було доведено, що головною причиною збитковості банківської діяльності і, як результат, недоотримання банками прибутку стали величезні розміри резервів, що формуються на покриття можливих втрат за активними операціями банків. І, як наслідок, банки не мають внутрішніх джерел управління власним капіталом.

Аналіз впливу зовнішніх факторів на прибуток банку показав, що зовнішні чинники негативним чином позначилися на діяльності банків, що виражається в недоотриманні ними прибутку. При цьому зменшення впливу окремих факторів не приведе до загального покращення роботи системи. Тому проведення заходів та реформ повинно мати системний характер.

Зазначимо, що вирішення цієї проблеми має бути комплексним, і хоча на зовнішні причини менеджери банків вплинути не можуть, однак банки можуть вдосконалювати системи внутрішнього управління в частині вибору ефективних методів «очищення» балансу банку від проблемних кредитів, «розтягування» графіку списання боргів, пошуку найбільш прибуткових напрямів вкладання коштів, збереження довіри вкладників та активізації зусиль щодо залучення додаткових фінансових коштів.

Оскільки в кризових умовах, якими супроводжується сучасне функціонування вітчизняної банківської системи, використання внутрішніх джерел збільшення власного капіталу є обмеженим, то постає необхідність вивчення можливості використання методу зовнішніх джерел поповнення капіталу, що потребує більш детального вивчення розвитку та становлення фондового ринку в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасименко В. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи / В. Герасименко, Р. Герасименко // Вісник Національного банку України. 2013, № 10. С. 65–75.
2. Антонюк О.І. Особливості формування капіталу комерційними банками в Україні / Антонюк О.І // Інноваційна економіка. 2014, № 50. С.160–164.
3. Савлук С.М. Стимулювання нарощування власного капіталу банків [Текст] / С.М. Савлук // Фінанси України. 2009, № 2. С.111–117.
4. Полухович В. Місце фондового ринку в структурі фінансового ринку України [Текст] / В. Полухович // Підприємництво, господарство і право. 2011, № 6. С. 103–105.

5. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року. URL: <http://rurik.com.ua>.
6. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: підручник / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Герасимович. К.: КНЕУ, 2003. 599 с.
7. Офіційний сайт Національного банку України: Банківський нагляд. Основні показники діяльності банків України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
8. Ларіонова К.Л., Яремчук О.В. Управління формуванням обсягу та ціни власного капіталу банку / К.Л. Ларіонова, О.В. Яремчук. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_5_4/268-271.pdf.